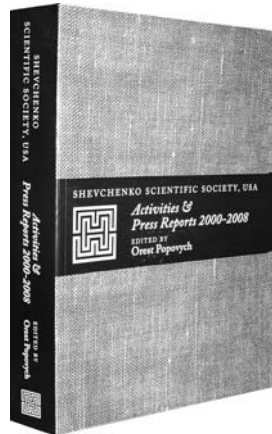


Shevchenko Scientific Society, USA. Activities & Press Reports 2000—2008 / Edited by Orest Popovych.— New York, 2009.— 640 p.

Збірник містить 142 статті і повідомлення про діяльність Наукового товариства ім. Шевченка в Америці за поданий період, які були опубліковані на шпальтах українсько-американських часописів „The Ukrainian Weekly“, „America“, „The Ukrainian Quarterly“ або розміщені на Інтернет-сторінці Товариства www.shevchenko.org. До книжки також увійшов список 239 академічних програм Товариства (С. 577—616), а завершує її іменний покажчик. Ілюстроване численними світлинами, видання містить інформативні статті таких відомих учених, як Джеймс Мейс („Чи український Геноцид є мітом?“), віденський мовознавець Міхаель Мозер („Галицький варіант української мови й антиукраїнський дискурс в сучасних Інтернет-ресурсах“), Сергій Плохій (про європейські аспірації України), Богдан Футей (про закони і законодавство в Україні), Станіслав Кульчицький („Реконструкція механізму Голодомору в Україні“), молодий вчений Марко Андрейчик („Новий образ інтелектуаліста в пострадянській українській літературі“), Орися Демська-Кульчицька („Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду“), Лариса Залеська Онишкевич („Чорнобиль в українській літературі (1986—1989) та Гласність“), визначний український бібліограф Конгресової бібліотеки Юрій Добчанський (джерела про Голодомор) та ін. З-поміж доповідачів, учасників „круглих столів“, конференцій та літературних вечорів фігурують імена таких відомих учених: Тарас Гунчак, Тамара Гундорова, о. Борис Гудзяк, Марк фон Гаген, Іван Фізер, Дмитро Павличко, Альберт Кіпа, Оrest Попович та ін. Видана англійською мовою, книжка доступна для широкого загалу.



Обкладинку видання художньо оформив Ілярій Зарицький.

Збірник висвітлює діяльність НТША за подані роки в таких галузях, як соціологія, українське державотворення, література, мовознавство, історія України та українсько-російські взаємини. Статті книжки стосуються також Помаранчевої революції, Чорнобильської трагедії, Голодомору, етно- та лінгвоциду, взаємин НТШ з науковим світом Америки та ін. Це видання, безперечно, стане в нагоді історикам, мовознавцям, соціологам та діячам інших галузей науки, а також англійській інтелігенції, яка цікавиться українознавчими студіями.

Книжка розпочинається передмовою редактора та упорядника, голови НТШ Америки, д-ра Оresta Поповича, у якій він подає загальний огляд збірника, коротку історію Товариства, його осяги в науковій та публіцистичній діяльності. Принагідно хочемо подякувати йому за задум створення „Хроніки НТШ в Америці“, яке продовжувало розвиток української культури і науки на Заході в ті часи, коли в Україні це зробити було неможливо. Сьогодні НТША підтримує діяльність матірнього Товариства в Україні через спонсорвання серії „Записок Наукового товариства імені Шевченка“ — візитної картки НТШ, яка систематично виходить (по два томи на рік (700—800 с.), і „Хроніки НТШ“. Видання книжки здійснене за підтримки Фонду Івана Романюка. Сподіваємось, що наступне десятиліття буде не менш плідним для Наукового товариства ім. Шевченка в Америці.

Леонід РУДНИЦЬКИЙ

Лариса Купчинська. Творчість Теофіла Копистинського у контексті розвитку образотворчого мистецтва західноукраїнських земель другої половини ХІХ — початку ХХ століть.— Львів; Філадельфія: Львівська національна наукова бібліотека України ім. Василя Стефаника; Релігійне товариство українців-католиків „Софія“, 2009.— 316 с.

В історії української культури Теофіл Копистинський (1844—1916) не належить до тих багатьох діячів літератури і мистецтва, яких у роки комуністичного тоталітаризму намагалися цілковито викреслити з її літопису. Однак деякі його твори 1952 р., під час горезвісної „операції „Спецфонд“, злочинно вилучили тодішні владні структури з фондів Національного музею у Львові та знищили. Масштаб мистецького доробку та значущість

Т. Копистинського в громадсько-культурному житті Галичини останньої третини ХІХ — початку ХХ ст. були настільки вагомими, що навіть активну плідну працю художника у сфері церковного мистецтва атеїстичний режим не зміг переконливо використати для заперечення його спадщини як хрестоматійного факту вітчизняного мистецтва.

Попри те, що творчість Т. Копистинського як багатогранного митця мала успіх уже за його життя і

привертала увагу критиків та дослідників (слід згадати хоч би відповідні публікації Миколи Голубця з періоду між двома світовими війнами чи невелику монографію „Теоділ Копистинський“ Михайла Ткаченка (1972), лише з виходом у світ ґрунтовної монографії Лариси Купчинської „Творчість Теоділа Копистинського...“ його діяльність постає як цілісне явище, що складається з різних сегментів, кожний із яких авторка книжки вперше у нашій мистецтвознавчій літературі розглядає з належним охопленням матеріалу.

Отож звернення до творчості митця не випадкове. Період другої половини ХІХ — початку ХХ ст. в історії західноукраїнської культури вивчений недостатньо, особливо, зважаючи на її пов'язаність із важливими суспільно-політичними реаліями, які значною мірою впливали на характер процесів у літературі й мистецтві. У зв'язку з тим, позитивом роботи Л. Купчинської можна вважати аспект, про який заявлено вже у її назві, а саме — всебічний розгляд творчості художника в контексті тогочасного розвитку українського мистецтва в Галичині. Таке завдання зумовило і структурну побудову монографії, яка складається зі вступу, трьох розділів („Особливості мистецького процесу на західноукраїнських землях у другій половині ХІХ — на початку ХХ століть“, „Становлення творчої особистості Теоділа Копистинського“, „Творчість Теоділа Копистинського: видова і жанрова структури, художні особливості“), висновків і додатків.

Дослідниця аналізує складну суспільно-політичну ситуацію краю як фундамент для процесу національного самоусвідомлення галичан, активним стимулом для якого вже була діяльність „Руської Трійці“, а особливо революційні події 1840-х рр., які охопили всю Європу. Слушно акцентується, що на цьому етапі історії помітною була роль Греко-Католицької Церкви та пов'язаних з нею структур; відзеркаленням активізації громадського руху стало значне пожвавлення видавничої справи (особливо — поява численних періодичних видань); виходить на арену нове покоління галичан, які, всупереч москвофільським тенденціям, усе настійливіше ідентифікують себе як українці, представники великого народу, зі споконвічними (від часів Київської Русі) культурними традиціями.

Учасниками цих непротих, а нерідко і болісних, процесів були й українські художники Галичини, до яких заангажувалися не лише своєю творчою працею, але й ініціативами мистецько-організаційного характеру, спрямованими на консолідацію та збільшення результативності своїх зусиль. Тож і цей аспект не залишився поза увагою Л. Купчинської, оскільки митці, а з-поміж них і Т. Копистинський, „активною громадською діяльністю долучилися до появи нових форм національно-культурного самовираження українського народу“ (С. 38).

Треба відзначити чітку методологічну основу праці Лариси Купчинської. Йдеться не лише про логічно продуману структуру монографії (вмотивована послідовність розділів з відповідною

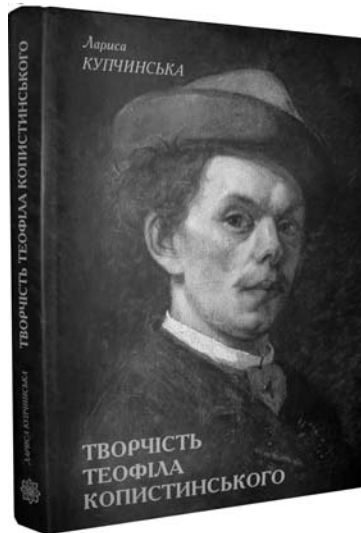
кількістю компактніших підрозділів, що висвітлюють різні грані заявленої проблематики), а й про характер текстового подання матеріалу. Мова дослідження відзначається ясним формулюванням думки, чітким стилем викладу, за якого й фахова термінологія чи оперування ідейно-естетичними категоріями не переобтяжує тексту, і це робить його доступним для широкого кола читачів — шанувальників мистецтва.

Аналіз мистецько-естетичних особливостей творів Копистинського, який здійснила Л. Купчинська, сприймається переконливо й аргументовано. Це стосується і розгляду еволюції, якої зазнавала індивідуальна манера мистецького самовислову художника впродовж тривалого творчого шляху. Аналізуючи спадщину митця, дослідниця визначає у жанровій структурі доробку сім підрозділів: портрет, побутову картину, краєвид, історико-алегоричну картину, ікону, стінопис та книжково-журнальну ілюстрацію.

У кожній з них Т. Копистинський зберігав вірність своїм ідейно-естетичним переконанням та майстерністю професійного виконання. За підрахунками Л. Купчинської, у доробку художника налічується понад 50 портретів відомих представників галицької інтелігенції, діячів громадського, церковного і культурного життя (деякі з творів можна віднести до категорії історичних портретів). У монографії відзначається, що майстер збагачував систему українського образотворчого мистецтва Галичини численними картинами побутового жанру й історико-алегоричними композиціями, інспірацією яких була історія та фольклор рідного народу.

Характерно, що подібні мотиви Т. Копистинський активно вводить й у своє релігійне малярство.

Більша частина його творчої діяльності належить до часу, коли, силою тодішнього суспільного становлення українських художників у Галичині, вони плідно працювали над виконанням церковних замовлень. Відомо, як багато храмів оздобив своїм талантом сучасник Копистинського Корнило Устиянович. Велику і кропітку роботу, яка вимагала надзвичайної терпеливості й сумлінності, зробила Л. Купчинська, уклавши ґрунтовний реєстр місцевостей, у храмах яких митець працював як маляр-монументаліст, автор ікон (як іконостасних ансамблів, так і окремих образів) або ж реставратор. Цей список охоплює приблизно 170 населених пунктів. Для цього авторці довелося звертатись не лише до давньої періодики, спеціальної літератури, об'ємних шематизмів галицьких церковних єпархій, але й відвідати велику кількість церков. Л. Купчинська здебільшого сама фіксувала на фото збережені пам'ятки, завдяки чому вони тепер на сторінках рецензованого видання і введені в науковий обіг. Доробок Копистинського як церковного маляра ілюструє характерне для того історичного періоду розуміння церковного мистецтва, виконаного на засадах академічної освіти, здобутої ним в академіях Кракова й Відня.



Зрештою, сказане стосується не лише творів релігійного малярства. Мистецьке видання такого формату не мислиме без щедрого ілюстрування, і читачі монографії у багатьох випадках уперше матимуть можливість ознайомитися з численними маловідомими або й незаниманими досі творами Т. Копистинського, що суттєво збагачує й унаочнює уявлення не лише про його доробок, але й про мистецько-образний світ його епохи. Можна згадати ще одну маловідому роботу майстра: в Римі у мистецькій колекції, яку зібрав у 1960—1970-х рр. патріарх Йосип Сліпий, зберігається плащаниця, близька до репродукованої у монографії Л. Купчинської (С. 178) й датованої 1912 р.

Згаданий реєстр, насичений різними відомостями, взаємодоповнюється з докладною картою тих міст і сіл, де працював митець. А якщо згадати ще й ретельно укладений список рукописних джерел та літератури, що були використані авторкою, як також іменний та географічний покажчик, то стануть зрозумілими джерела тієї великої інформативної насиченості, яка властива рецензованій монографії. Виконана Ларисою Купчинською наукова й пошукова праця достойно поліграфічно оформлена (художній редактор й автор макету Роман Гера). Відтепер вона буде даниною пам'яті Теофіла Копистинського.

Олег СИДОР

Галина Івашків. Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. — 544 с.

Монографія Галини Івашків „Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть” — перше комплексне наукове дослідження декору української народної кераміки як цілісної мистецької та семантичної системи. Важливо й те, що декор українських глиняних виробів автор подала у порівняльному контексті тенденції декоративно-прикладного мистецтва України й інших народів Європи.

У праці дослідниця спирається на значну джерельну базу, широкий фактологічний матеріал, більшість з якого вперше вводить у науковий обіг. У книжці опрацьовано предмети з майже 30 музеїв України, Польщі (Варшава, Жешув, Краків, Люблін, Перемишль) й Росії (Санкт-Петербург), з багатьох приватних колекцій зі Львова, Києва, Чернівців та унікальної збірки Петра Лінінського. Саме остання відіграла особливу роль у пізнанні характерних особливостей української народної кераміки. Понад два роки Г. Івашків працювала над інвентаризацією збірки кахель П. Лінінського, яку той подарував музеєві (понад 1300 предметів), та готувала виставку „Давні кахлі Галичини: від витоків до XVIII століття”. Сьогодні ця виставка перебуває у постійній експозиції Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України.

До монографії автор залучила й численні архівні джерела (записи, світлини), власні експедиційні матеріали. У роботі здійснено вдалих порівняльний аналіз місцевих особливостей декору української кераміки у слов'янському та частково європейському контекстах. Дослідниця слушно зауважує, що бережливе ставлення до традицій і водночас пошуки власного творчого почерку призвели до широкого різноманіття орнаментальних мотивів і композиційних схем у виробках народних майстрів. Питання своєрідності

національного стилю проаналізовано на прикладі низки глиняних пам'яток з різних регіонів України.

Детальна класифікація орнаментальних мотивів дала можливість Г. Івашків уточнити семантику деяких з них. При цьому автор доречно використовує матеріали археологічної кераміки України (Трипілля-Кукутені, Черняхівської культури тощо), Давньої Русі, що творить вагомий підґрунтя для висвітлення трансформацій української кераміки XVI—XX ст. Подальший детальний розгляд не лише традиційних мотивів, а й тих новацій, які увійшли у коло сюжетів XVIII—XIX ст., суттєво розширює загальний діапазон стилістичного аналізу й надає дослідженню більшої фундаментальності.

На думку дослідниці, характерною особливістю декору української народної кераміки є застосування не одного, а одночасно кількох способів її оздоблення, наприклад, риткування і розпису ангобами, риткування і розпису вохрою, риткування і ріжкування, риткування і полірування, риткування і поливання (С. 92).

Г. Івашків уводить у науковий обіг велику кількість предметів з музейних і приватних збірок. Подаючи зображення тварин, риб та птахів на різних видах глиняних виробів, автор звернула увагу передусім на типи композиційного вирішення та семантику образів. Слушно зауважено, що українські гончарі для зображень птахів найчастіше обирали відкриті поверхні мисок, рідше вони траплялися на різних видах посуду закритого типу (С. 348).

У монографії акцентовано на конкретних особливостях іконографії образів, зокрема міфологічних та християнських, а також різноманітних жанрових сценках. На яскравих прикладах ґрунтовно проаналізовано мотиви однорога, сирени, русалки,

